

๕๙

โ ส พ ิ ส ญ า ณ

นรชนผู้มีปัญญา ต้งมั่นแล้วในศีล
อบรมจิตและปัญญา ให้เจริญอยู่
เป็นผู้มีความเพียร มีปัญญารักษาตนรอด
ภิกษุ นั้นพึงทางขัณฑ์

โสฬสญาณ

๕๕๓

ความสุขและความบริสุทธิ์เกิดขึ้นจากการทำทานรักษาศีล และเจริญภาวนา แต่มีวิธีลัดคือ ใจของเราต้องหยุดนิ่งอยู่ภายในศูนย์กลางกายฐานที่ ๗ ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งถาวรของใจ ตรงนี้เป็นต้นแหล่งแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย หากสามารถวางใจของเราให้ได้ตลอดเวลา กระแสบุญและความบริสุทธิ์จะหล่อเลี้ยงใจของเราตลอดเวลา และเมื่อความบริสุทธิ์กลั่นตัวกันมากเข้า ความสุขที่แท้จริงก็จะบังเกิดขึ้นตามมา ความสุขที่เกิดจากใจหยุดนิ่งนี้ เป็นสิ่งเดียวที่จะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงภายใน และเป็นพลวปัจจัยที่จะส่งผลให้เราได้บรรลุธรรมมาภิสมัย คือได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายในกันทุกคน

พระลัมมาลัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ชฎาสสูตร ว่า

“สีเล ปติฏฺฐาย นโร สพลโณ จิตฺตํ ปณฺณมฺจ ภาวย
อาตปปี นิปโก ภิกขุ โส อิมํ วิชฺฌเย ชฺฌํ

นรชนผู้มีปัญญา ตั้งมั่นแล้วในศีล อบรมจิตและปัญญา ให้เจริญอยู่ เป็นผู้มีสมาธิเพียร มีปัญญารักษาดนรอด ภิกษุ นั้นพึงทางชฺฌนี้”

การจะทางชฺฌคือค้นหาได้ ต้องอาศัยศีลที่บริสุทธิ์ หมั่นอบรมจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ผ่องใส อีกทั้งต้องใช้สติปัญญา พิจารณาข้อบกพร่อง และต้องมีความเพียรพยายามไม่หยุดยั้ง

โสฬสญาณ

๕๕๕

ทำใจหยุดในหยุดเรื่อยไป จนกว่าจะบรรลุมรรคผลนิพพาน การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีโอกาสบรรลุถึงโลกุตตรภูมินี้ มิใช่ว่าอยู่ๆ และจะทีกักเอาว่า ได้บรรลุขั้นนั้นขั้นนี้แล้ว โดยไม่ต้องอาศัยการปฏิบัติอะไรเลย ไม่ใช่อย่างนั้น ที่แท้ต้องเป็นผู้ปฏิบัติสัมมาสมาธิ เป็นผู้อบรมอินทรีย์ และต้องเป็นผู้มีบุญได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา มีใจประกอบไปด้วยศรัทธา เห็นภัยในวัฏสงสาร จึงมุ่งตรงต่อหนทางพระนิพพาน มีอุตสาหะ วิริยะในการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนา ที่สำคัญคือต้องปฏิบัติตามแนวจริยมรรคในทางพุทธศาสนาเท่านั้น จึงจะได้เข้าถึงพระนิพพาน เพราะถ้ายังเป็นสมาธินอกตัว ก็ยังต้องวนอยู่ในวัฏฏะ จะสลัดให้หลุดจากวัฏฏะก็ต้องดำเนินจิตเข้าสู่กลางของกลางภายในอย่างเดียว

*เมื่อนักปฏิบัติธรรมได้บำเพ็ญกัมมัฏฐานเป็นสัมมาปฏิบัติ ครั้นอินทรีย์ทั้ง ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แก่กล้า ถูกส่วน สภาวญาณก็จะเกิดขึ้น และก้าวหน้าขึ้น ตามลำดับของวิปัสสนาญาณทั้ง ๑๖ ที่เรียกว่า โสฬสญาณ นี่เป็นการกล่าวตามหลักปริยัติของพระวิปัสสนาจารย์ทั่วไปก่อน

*โลกุตตรภูมิ, ภูมิวิลาสินี (พระพรหมโมลี)

โสฬสญาณ

๕๕๕

นามรูปปริจเฉทญาณ เป็นญาณที่ทำให้เกิดมีปริชา กำหนดรู้นามรูปได้ พุดง่าย ๆ ก็คือ ให้รู้จักตนเอง ว่ารูปนามนี้เป็นของตัวเรา แต่ไม่ใช่ตัวของเรา ปัจจัยปริคคหญาณ เป็นญาณที่กำหนดรู้เหตุ รู้ผลของรูปนาม รู้ว่ารูปนามทั้ง ๒ นี้ ต่างก็เป็นปัจจัยคือเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ลัมมสนญาณ เป็นญาณที่ทำให้เห็นรูปนามเป็นไปตามอำนาจของไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เมื่อบรรลุถึงญาณนี้แล้ว ไตรลักษณ์จะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน

อุทฺทยัพพยญาณ เป็นญาณที่รู้เห็นความเกิดดับของรูปนามทั้งหมด ภังคญาณ เป็นญาณที่ทำให้เกิดมีปริชาหยั่งรู้เห็นรูปนามแตกดับไป และเสื่อมสลายหายไปเรื่อยๆ เมื่อได้บรรลุถึงญาณนี้แล้ว รูปนามจักแสดงอาการแตกสลายไปให้ปรากฏชัดเจน ภยญาณ สามารถเข้าใจถึงรูปนามว่าเป็นภัย คือเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว ไม่ใช่สิ่งที่จะต้องไปยึดมั่นถือมั่น เมื่อบรรลุญาณนี้แล้ว รูปนามจะแสดงสภาวะที่น่ากลัวให้เห็นอย่างแจ่มชัด

อาทีนวญาณ ญาณหยั่งรู้รูปนามเป็นอาทีนวโทษ คือรู้ว่า ตราบใดที่ยังยึดติดในรูปนามขั้น ๕ ตราบนั้นก็ย่อมเป็นทางมาของโทษภัยอีกมากมาย นิพพิทาญาณ เป็นญาณที่ทำให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในรูปนาม การที่จะเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย

โศฬัสญาณ

๕๕๖

ในสังสารวัฏ ไม่ปรารถนาที่จะไปเกิดในภพภูมิใดๆ ทั้งสิ้น จะมา
รู้สึกเบื่อหน่ายเอาอย่างจริงจังในตอนที่ยังบรรลุถึงนิพพิทาญาณ

มูญจิตุกัมมตาญาณ เป็นญาณที่ใครจะหลุดพ้นไปจาก
รูปนาม ใครจะออกจากวัฏสงสารเป็นที่สุด โลกหรือภูมิต่างๆ
แม้จะตวิเศษสักเพียงไหนก็ไม่อยากอยู่ทั้งนั้น อยากถึงพระนิพพาน
อย่างเดียว ในใจจึงมีแต่พระนิพพานเป็นอารมณ์ ปฏิสังขยาญาณ
สามารถพิจารณากำหนดไตรลักษณ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อพิจารณา
เข้าสู่พระนิพพาน ทั้งนี้เพราะการจะไปถึงพระนิพพานได้นั้น
จะต้องพิจารณาเห็นไตรลักษณ์อย่างละเอียดลออเสียก่อน

สังขารูปกชาญาณ เป็นวิปัสสนาญาณขั้นสำคัญที่จะ
ทำให้เกิดมีปริชากำหนดวางเฉยในรูปนาม ไม่มีความยินดียินร้าย
ในสังขารและอารมณ์ทั้งหมด ผู้ได้บรรลุถึงญาณนี้ จิตจะถึง
สภาวะที่เรียกว่ามีความสงบเป็นอย่างยิ่ง สมภาวิญาณถึงขั้นสูงสุด
เพราะว่าสังขารูปกชาญาณเป็นยอดแห่งโลกียญาณ เพราะฉะนั้น
ถ้าหากว่าสมาบัติไม่เพียงพอ ไม่สามารถที่จะบรรลุสมรรถผล
นิพพานได้ ผู้ปฏิบัติก็จะติดขัดอยู่เพียงแค่นี้ สภาวญาณไม่
ก้าวหน้าขึ้น แต่ถ้าหากมีบุญบารมีเคยสร้างสมอบรมไว้ สามารถ
ที่จะได้บรรลุสมรรถผลในชาตินี้ และอินทริย์ทั้ง ๕ ถึงภาวะ
แก่กล้าเต็มที ก็จะทำให้ก้าวขึ้นสู่วิปัสสนาญาณเบื้องสูงต่อไป

โสฬสญาณ

๕๕๓

อนุโลมญาณ เป็นญาณที่จะก้าวขึ้นสู่โลกุตตรภูมิขั้นต้น และมีสภาวะแห่งอริยมรรคญาณ โคตรภูญาณ เป็นญาณที่เป็นจุดเริ่มต้นที่จะก้าวเข้าสู่โลกุตตรภูมิ หรือเป็นญาณที่เป็นจุดเริ่มต้นที่จะก้าวเข้าสู่ประตูพระนิพพาน มองเห็นอายตตนิพพาน ได้ชัดเจน โดยประหารโคตรปฏุชนให้ขาดได้ ในขณะที่เข้าถึง โคตรภูญาณนี้ ธรรมกายโคตรภูจะปรากฏชัดใสแจ่มอยู่ในกลางกายของผู้ที่เข้าถึง หากไม่ประมาท หมั่นฝึกฝนใจให้หยุดนิ่งอยู่ในกลางพระธรรมกายภายใน สภาวะธรรมก็จะเลื่อนลำดับขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ

มรรคญาณ หมายถึงได้บรรลุโลกุตตรภูมิขั้นต้น อริยมรรคบังเกิดขึ้นแล้ว แต่เป็นอริยมรรคหรือมรรคญาณขั้นที่หนึ่งเรียกว่า โสดาปัตติมรรค พอโสดาปัตติมรรคเกิดขึ้น ก็ประหารอนุสัยกิเลสที่หมักตองอยู่ในใจในเบื้องต้นได้ ผลญาณ เป็นญาณที่เสวยผลอันประเสริฐของโลกุตตรภูมิขั้นต้น เมื่อเข้าถึงก็ซาบซึ่งในรสของอมตมหานิพพาน เป็นสุขที่เกิดจากการได้บรรลุโสดาปัตติผล เป็นต้นไป จนกระทั่งได้บรรลุถึงอรหัตตผล นับเป็นการเสวยสุขหรือเสวยผล ที่เกิดจากการบำเพ็ญวิปัสสนาที่ตนปรารถนามายาวนาน

ญาณสุดท้ายคือ ปัจจเวกขณญาณ เป็นวิปัสสนาญาณ

โสฬสญาณ

๕๕๘

สุดท้าย บังเกิดขึ้นเพื่ออำนวยการให้ผู้บำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐานพิจารณาว่า ตนละกิเลสอะไรได้บ้าง หรือหมายถึง การพิจารณาตรวจตราดูอนุสัยที่อิงแอบอาศัยอยู่ในชั้นธัมมทาน ว่าหลุดออกจากใจได้หมดสิ้นหรือไม่เหลือเศษแล้วหรือยัง เช่น โสดาปัตติมรรคสามารถฆ่าอนุสัยกิเลส ๓ ตัว คือทิฏฐิอนุสัย วิจิกิจฉาอนุสัย และสีลัพพตปรามาส ถ้าได้บรรลุสกทาคามีมรรค จะทำให้กามราคานุสัยและปฏิฆานุสัยเบาบางลง

เมื่อได้บรรลุอนาคามีมรรค มรรคญาณนั้นจะกำจัดกามราคานุสัย และปฏิฆานุสัยได้อย่างเด็ดขาด เป็นพระอนาคามีบุคคลผู้เสวยสุขซึ่งเกิดจากนิโรธสมาบัติ ไม่ต้องอาศัยความสุขที่เกิดจากเบญจกามคุณอีกต่อไป และเมื่อได้บรรลุอรหัตตมรรค อรหัตตมรรคญาณจะขจัดสรรพกิเลสทั้งหลาย ซึ่งหมักดองอยู่ในชั้นธัมมทานให้หมดสิ้นไปโดยสิ้นเชิง ทั้งอนุสัยกิเลสในรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ก็จะหลุดไปจากใจ เป็นพระอรหันต์ผู้ห่างไกลจากกิเลสอาสวะทั้งปวง

นี่คือหลักของโสฬสญาณย่อๆ ที่พระวิปัสสนาจารย์ได้กล่าวเอาไว้ บางท่านอาจยังไม่ค่อยเข้าใจก็ไม่ต้องไปกังวล เพราะนั่นเป็นเพียงหลักทฤษฎี ส่วนภาคปฏิบัติให้ยึดหลักหยุดกับนิ่งเป็นหลัก ถ้าใจของเราหยุดนิ่งอยู่ที่กลางกายได้อย่างสนิท

โสฬสญาณ

๔๔๕

แสดงว่าเราได้เดินมาถูกทางพระนิพพานกันแล้ว หยุดนึ่งไม่มี
อะไรซับซ้อน มีแต่ชัดเจนแจ่มใส เพราะฉะนั้นเหนือสิ่งอื่นใด
ที่เราต้องรีบทำกัน คือทำใจให้หยุดนึ่งที่ศูนย์กลางกายให้ได้
แล้วทางไปสู่นิพพานจะไม่ไกลเกินเอื้อม เพราะทางนั้นอยู่ในตัว
ของเรานี้เอง ดังนั้นให้ฝึกฝนอบรมใจให้หยุดนึ่ง เพื่อให้เข้าถึง
พระธรรมกายให้ได้กันทุกคน

